

Maar waar zijn we het dan wel over eens?

Deel IV: Stikstof

Onderzoek m.b.t. de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2023, i.o.v. de Volkskrant
Rapport I&O Research

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/194

Datum

oktober 2023

Opdrachtgever

De Volkskrant

Auteurs

Peter Kanne
Maartje van de Koppel
Asher van de Schelde

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron (I&O Research en de Volkskrant) duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Terugdringen immigratie en inkomensongelijkheid belangrijkste wens kiezers	4
Drie stromenland	4
Au.b. meer samenwerking...	5
... om immigratie, inkomensverschillen en CO2-uitstoot te beperken	5
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding	8
1.2 Verantwoording	8
2 Stikstof	9
2.1 Zorgen en prioriteiten	9
2.2 Attituden	16
2.3 Analyse: wie wil wat? Wie kan wat?	20
A Bijlagen: stikstof	21
A.1 Zorgen over stikstof	21
A.2 Meer of minder doen?	23
A.3 Welke groep moet bijdragen?	25
A.4 Stellingen over stikstof	26
A.5 Hoe stikstof terug te dringen	28
A.6 Vrijgekomen stikstofruimte gebruiken	30

Samenvatting

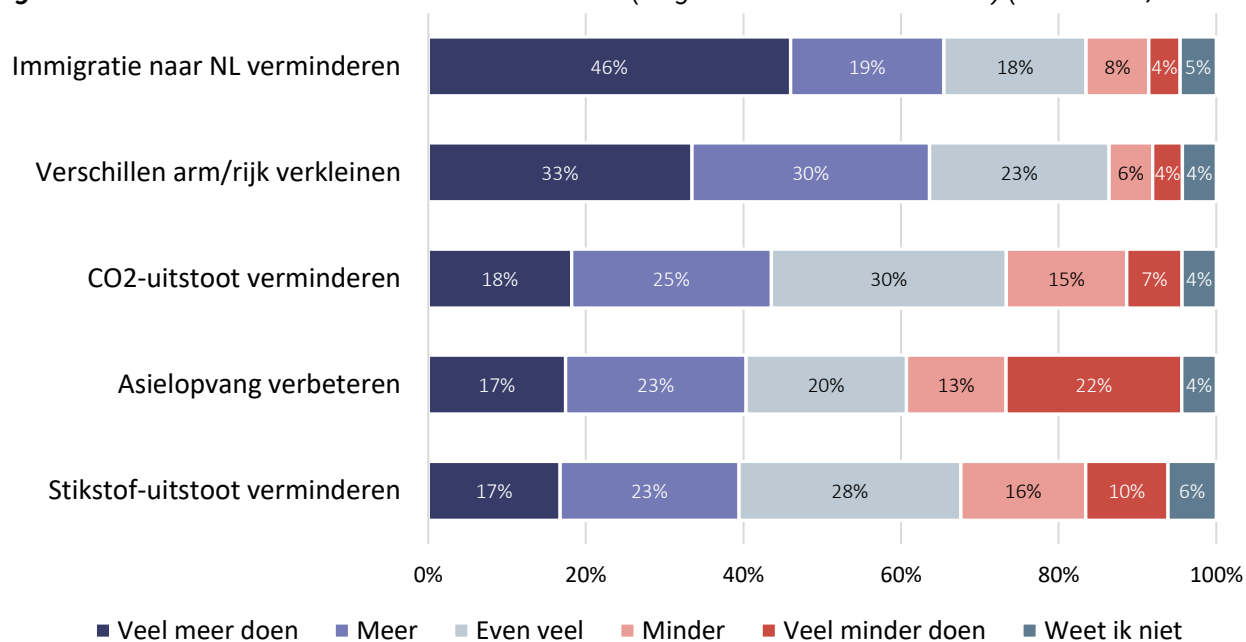
Terugdringen immigratie en inkomensongelijkheid belangrijkste wens kiezers

Nederlanders maken zich zorgen over een veelheid aan problemen die spelen, het meest over het gebrek aan woningen (82%), polarisatie in de samenleving (79%), digitale veiligheid (78%), onveiligheid en criminaliteit (77%) en de kwaliteit van de gezondheidszorg (77%).

In dit onderzoek focussen we op vier overkoepelende thema's: klimaat, stikstof, immigratie/asiel en inkomen, armoede en bestaanszekerheid. Van deze vier kwesties houden immigratie en inkomensongelijkheid de mensen in het land het meest bezig.

Maar liefst 65 procent vindt dat een volgend kabinet meer moet doen aan het terugdringen van immigratie (46% vindt zelfs 'veel meer') en 64 procent zegt dit over het terugdringen van de inkomensverschillen. Het terugdringen van CO₂-uitstoot (44%), het verbeteren van de asielopvang (40%) en het verminderen van de stikstof-uitstoot (39%) volgen op gepaste afstand, maar per saldo wil men eerder dat dit wel dan niet gebeurt.

Figuur 0.1.1: Moet kabinet meer of minder doen aan... (vergeleken met beleid Rutte IV) (basis: allen, n=1.959)

Drie stromenland

Op basis van een latente klassenanalyse (gericht op meningen over de vier hoofdthema's) zien we drie min of meer gelijke groepen ontstaan.

Het **'Gematigde Midden'** beslaat ruim een derde van de bevolking. Deze kiezers willen immigratie en ongelijkheid verminderen maar staan gematigd in de klimaat- en stikstofdiscussie. De VVD is hier de meest populaire partij, gevolgd door NSC, CU en CDA.

Een ander derde deel noemen we de ‘**Progressieve Oppositie**’. Zij vinden dat er gestreden moet worden tegen klimaatverandering en ongelijkheid, ze willen immigratie overwegend ook beperken maar minder strikt dan de andere groepen, asielopvang willen ze verbeteren. GroenLinks-PvdA is hier de grootste partij, maar ook op PvdD, D66 en Volt wordt gestemd.

De derde groep is de ‘**Conservatieve Oppositie**’, drie op tien vallen onder dit segment. Voor hen is het terugdringen van immigratie het belangrijkste, gevolgd door het aanpakken van inkomensongelijkheid. Klimaat- en stikstofbeleid willen ze afzwakken of zelfs helemaal mee stoppen. De PVV is hier de belangrijkste partij, maar ook NSC en BBB komen in aanmerking.

Tabel 0.1.1: Drie kiezersgroepen o.b.v. van meningen over immigratie, klimaat, stikstof en inkomenspolitiek

	De Progressieve Oppositie	Het Gematigde Midden	De Conservatieve Oppositie
Deel bevolking	34%	37%	29%
Wil:	Meer actie tegen klimaatverandering, stikstofuitstoot en ongelijkheid. Asielopvang verbeteren. Immigratie beteugelen.	Meer beleid tegen immigratie en ongelijkheid. Stikstof- en CO ₂ -uitstoot verminderen, maar niet te snel.	Veel minder immigratie. Minder ongelijkheid en minder actie tegen stikstof en klimaatverandering.
Meest gekozen partij:	GL-PvdA (38%)	VVD (30%)	PVV (25%)
Stemmen daarnaast:	PvdD, D66, Volt	NSC, CU, CDA	NSC, BBB, FvD
Profiel:	Meer vrouwen dan mannen, vaak hoger opgeleid, gemiddeld inkomen, relatief jong, meer stedelijk dan platteland	Iets ouder dan gemiddeld. Gemiddeld qua sekse, opleiding, inkomen, en stedelijkheid	Meer mannen dan vrouwen, lager of middelbaar opgeleid, gemiddeld qua inkomen en leeftijd, relatief vaak platteland

Au.b. meer samenwerking...

Het vertrouwen in de politiek is nog steeds erg laag, maar liefst 83 procent vindt dat de politiek teveel met zichzelf bezig is, in plaats van met het oplossen van de grote problemen van de mensen in het land. Bijna driekwart wil dat politieke partijen en lijsttrekkers meer de samenwerking zoeken.

... om immigratie, inkomensverschillen en CO₂-uitstoot te beperken

Inhoudelijk is er brede consensus over immigratie, inkomensverschillen, CO₂- en stikstofuitstoot: ruime meerderheden vinden dat dit moet worden beperkt.

Immigratie. Internationale vluchtelingenverdragen worden onderschreven, humane opvang is nodig, maar men is het er grotendeels over eens dat Nederland de aantallen die jaarlijks ons land in komen niet aankan. Men wil het liefst alleen ‘échte vluchtelingen’ opvangen, arbeidsmigratie blijft nodig, maar bij voorkeur alleen voor de bouw en land- en tuinbouw. Niet voor de zorg. Men heeft er geen begrip voor dat statushouders voorrang krijgen bij het toewijzen van sociale huurwoningen en ook andere aanspraken van migranten en asielzoekers moeten worden beperkt.

Met betrekking tot **inkomen en armoede** vinden Nederlanders dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen, wat voor velen betekent: bedrijven moeten zwaarder belast worden en de rijksten moeten meer afdragen aan de armen. Relatief vaak relateren kiezers hun mening over inkomenspolitiek aan immigratie. Een respondent: "De werkende Nederlander draait

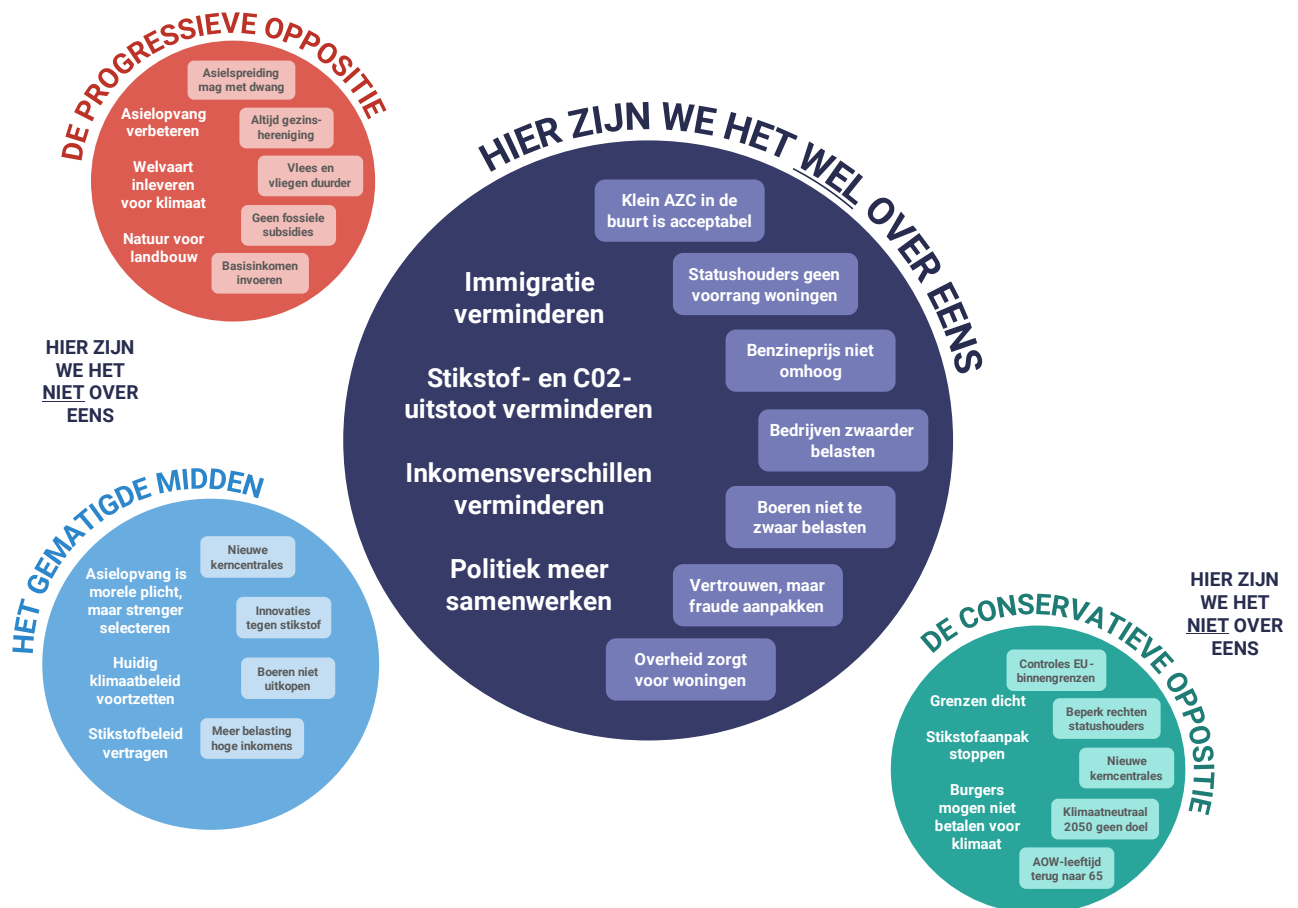
op voor de kosten. Asielzoekers participeren niet of mogen niet. Participeren moet om de kosten te dragen. Misschien hard maar Nederland buigt genoeg. Eigen volk komt niet meer op 1e plaats."

Eén op acht ervaart onvoldoende bestaanszekerheid

Bestaanszekerheid is een belangrijk thema bij deze verkiezingen. De meeste mensen ervaren voldoende bestaanszekerheid, twaalf procent echter niet. De gemiddelde Nederlander denkt bij bestaanszekerheid vooral aan ‘voldoende geld om in leven te blijven’, daarna volgen goede gezondheidszorg, een goede woning en een veilig leven. De 12 procent die onvoldoende bestaanszekerheid ervaart geeft er een iets andere betekenis aan: ze hebben onvoldoende geld om op een prettige manier te kunnen leven én ze zijn niet zeker van goede gezondheidszorg. Bestaansonzekerheid heeft niet alleen met inkomen te maken, niet alle mensen met een beneden-modaal inkomen ervaren onvoldoende bestaansonzekerheid (maar wel meer dan gemiddeld) en niet iedereen met een bovenmodaal inkomen is zeker over zijn bestaan (4 procent van hen ervaart onvoldoende bestaanszekerheid).

Figuur 0.1.2 Waar zijn we het wel over het eens? En waarover niet?

Onderstaande figuur beantwoordt de vraag ‘waar zijn we het dan wel over eens?’, maar ook ‘waar niet?’ De grote blauwe middencirkel toont de *communis opinio*, in de kleinere cirkels zien we de standpunten waar gemiddeld Nederland verdeeld over is, maar die door desbetreffende groep wel worden ondersteund.

Ook maakt een ruime meerderheid zich zorgen over **klimaatverandering**. Weinigen trekken in twijfel dat de mens verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde en driekwart vindt dat het ambitieuze klimaatbeleid van Rutte IV moet worden voortgezet of zelfs geïntensiveerd. Eveneens driekwart vindt dat bedrijven meer moeten betalen voor hun bijdrage aan de CO2-

uitstoot. Echter, bij veel concrete maatregelen trappen Nederlanders op de rem, het mag burgers financieel niet te veel pijn doen. Zo vindt twee derde dat de benzineprijzen niet mogen stijgen en is er sterke verdeeldheid over het verhogen van de prijs van vlees en vliegtickets. Dit is niet alleen een kwestie van 'onwil': onder de laagste inkomens zegt de helft door duurzaamheidsmaatregelen financieel in de knel te komen.

De **uitstoot van stikstof** houdt de gemoederen aanzienlijk minder bezig. Driekwart zegt zich er desgevraagd wel zorgen over te maken, maar de een is bang voor wat stikstof doet met flora en fauna, de ander vindt vooral de gevolgen voor de woningbouw zorgelijk en een derde bekommert zich om de positie van de boeren. De helft vindt weliswaar dat de veestapel moet krimpen (29% vindt van niet), maar dat mag niet gedwongen. Men is van mening dat de veehouderij nu al onevenredig wordt belast. Op de vraag hoe stikstof dan wel kan worden teruggedrongen wordt het vaakst gerekend op innovatieve landbouwtechnieken.

Verdeeldheid over snelheid stikstofbeleid

Desalniettemin zeggen twee op drie Nederlanders het stikstofbeleid van Rutte IV op z'n minst te willen voortzetten. Wel is er grote verdeeldheid over hoe snel de stikstofuitstoot moet worden teruggebracht. In het regeerakkoord van Rutte IV stond dat de stikstofuitstoot rondom gevoelige natuur in 2030 met de helft moest zijn afgenomen. Eén op tien vindt dat het nog sneller moet, 28 procent pleit ervoor vast te houden aan 2030. Maar de grootste groep (35%) vindt dat het ook in 2035 of later gerealiseerd mag worden. Een vijfde vindt dat een volgend kabinet helemaal moet stoppen met het stikstofbeleid.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

I&O Research en de Volkskrant trekken al langer op als het gaat om electoraal onderzoek. Ook dit jaar, met Tweede Kamerverkiezingen op 22 november. We doen onderzoek voor de krant naar de electorale kant van de verkiezingen, de zetels, het zweef en switchgedrag, welke motieven zitten achter dit stemgedrag, hoe worden de lijsttrekkers gewaardeerd? Daarnaast - en daar heeft deze rapportage betrekking op - is de Volkskrant geïnteresseerd in wat er inhoudelijk ten grondslag ligt aan kiesgedrag. Dat het land gepolariseerd is op een aantal belangrijke thema's is bekend, maar geldt dat voor alles binnen elk thema of zijn er (deel)gebieden te vinden waarin ze elkaar wel vinden?

De centrale vraag voor dit onderzoek was dan ook:

Hoe denken kiezers over belangrijke thema's bij deze verkiezingen? Waarin verschillen ze van mening en waarin vinden de verschillende kampen elkaar wel? Wat verenigt ze?

In dit onderzoek zoomen we inhoudelijk in op de vier grote thema's bij deze verkiezingen:

- 1 Klimaat
- 2 Stikstof
- 3 Immigratie/asiel
- 4 Inkomen, armoede, bestaanszekerheid

In dit rapport gaan we per thema de diepte in (hoofdstukken 3 t/m 6). In hoofdstuk 2 laten we zien hoe dat er van bovenaf uitziet en in hoeverre deze thema's met elkaar samenhangen.

1.2 Verantwoording

Dit onderzoek vond plaats van maandag 2 tot dinsdag 10 oktober 2023.

In totaal werkten 1.959 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is volledig getrokken in het I&O Research Panel. In hoofdstukken 3 t/m 6 worden soms stellingen gerapporteerd die aan de helft van de steekproef zijn voorgelegd (omdat de vragenlijst anders te lang zou worden). Ook deze steekproef is representatief voor de Nederlanders 18+.

I&O Research voerde dit onderzoek uit in opdracht van de Volkskrant.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

2 Stikstof

2.1 Zorgen en prioriteiten

Als we kiezers vragen naar hun eigen opvattingen over de stikstofproblematiek en mogelijke oplossingen zien we grof gezegd drie richtingen: Ten eerste, is er een groep kiezers die snel actie wil tegen de uitstoot van stikstof en vooral wijzen naar de landbouw als verantwoordelijke. Zij vrezen dat de natuur schade oploopt als de uitstoot niet wordt teruggedrongen. De meest genoemde oplossing onder deze groep is het fors inkrimpen van de veestapel.

“Bedreiging voor de natuur. Landbouw moet inkrimpen en onze vleesconsumptie omlaag.”

“Stikstof is een van de veroorzakers van ecocide (i.e. verlies van natuurlijke habitats), maar nu ligt hier (en op CO₂) de nadruk terwijl met name de algehele verslechtering van ons leefmilieu (ook) aandacht behoeft.”

“De stikstofuitstoot moet worden teruggedrongen. Voornamelijk door vermindering van de veestapel. Het probleem is te lang vooruitgeschoven, nu is het tijd voor maatregelen.”

Diametraal tegenover deze kiezers staan degenen die stikstof niet erkennen als probleem. Deze kiezers geloven niet in de schadelijke invloed van stikstof. Zij pleiten ervoor dat alle beleidsmaatregelen onmiddellijk worden ingetrokken.

“De stikstof crisis is compleet verzonnen om boeren weg te kunnen pesten.”

“Dikke onzin. Kijk is naar de buurlanden in Europa. Wij in Nederland zijn daar een doperwt bij. DAARNAAST ZIJN WE BOEREN NODIG!”

“Stikstof is een verzonnen probleem, een hoax. Stoppen met daarop sturen. Daarbij is Nederland het braafste jongetje van de klas. In ons omringende landen gelden er andere normen en eisen. Op mondiale schaal is Nederland niet meer dan een speldenknop.

Veruit de meeste kiezers hebben een visie die hier tussenin ligt. Ze erkennen dat er een stikstofprobleem is en vinden dat de uitstoot moet worden teruggedrongen. Tegelijkertijd vinden ze dat de verantwoordelijkheid nu te eenzijdig bij de boeren wordt gelegd. Andere sectoren (en andere landen) zouden ook de uitstoot moeten verminderen. Ook vindt men dat de overheid niet te star moet vasthouden aan de voorgenomen doelen.

Figuur 2.1: Kunt u in uw eigen woorden omschrijven hoe u denkt over stikstof en de eventuele problemen die dat met zich meebrengt en welke oplossingen u ziet? Basis: allen (n = 962).

“Er is veel onduidelijk, er wordt maar wat geroepen, niemand weet hoe t allemaal precies zit. En de echte grote vervuilers (wereldwijd) gaan gewoon hun gang.”

“Stikstof is natuurlijk slecht voor het milieu, maar de bedrijven en bv Schiphol moeten veel meer doen om hun uit stoot te verminderen en niet alleen de boeren.”

“Er is veel onduidelijk, er wordt maar wat geroepen, niemand weet hoe t allemaal precies zit. En de echte grote vervuilers (wereldwijd) gaan gewoon hun gang.”

“Stikstof moet niet alle bouwplannen tegenhouden, we zijn daar te star in.”

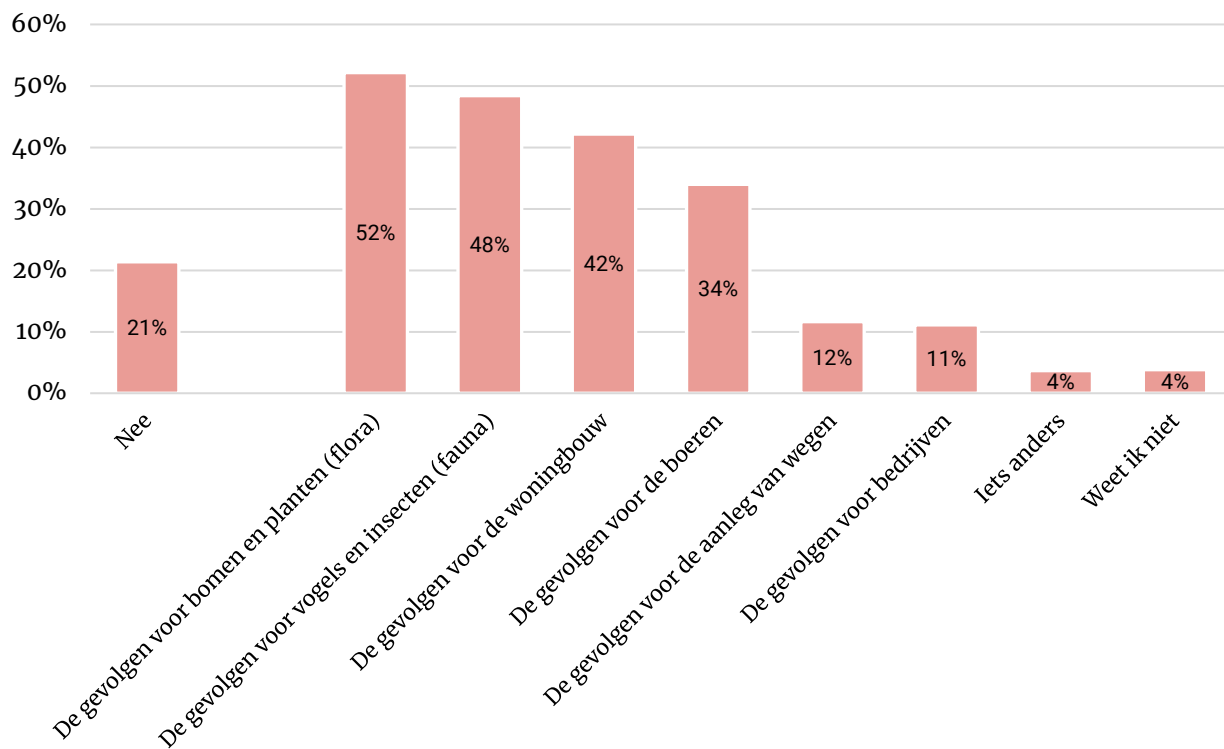

Meeste zorgen over gevolgen stikstof voor natuur

Een op vijf Nederlanders maakt zich helemaal geen zorgen over stikstof. Driekwart doet dat wel, maar waar deze zorgen naar uitgaan loopt uiteen. De helft van de Nederlanders zegt zich zorgen te maken om de gevolgen voor flora (52%) en fauna (48%). De gevolgen voor de woningbouw volgen daarna pas (42%). Een derde zegt zich zorgen te maken om de positie van de boeren. Wegen (12%) en andere bedrijven (11%) worden veel minder vaak genoemd.

Figuur 2.2: Maakt u zich zorgen om de gevolgen van (een teveel aan) stikstof? Zo ja, waar maakt u zich dan zorgen om?

Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: allen (n = 1.959)

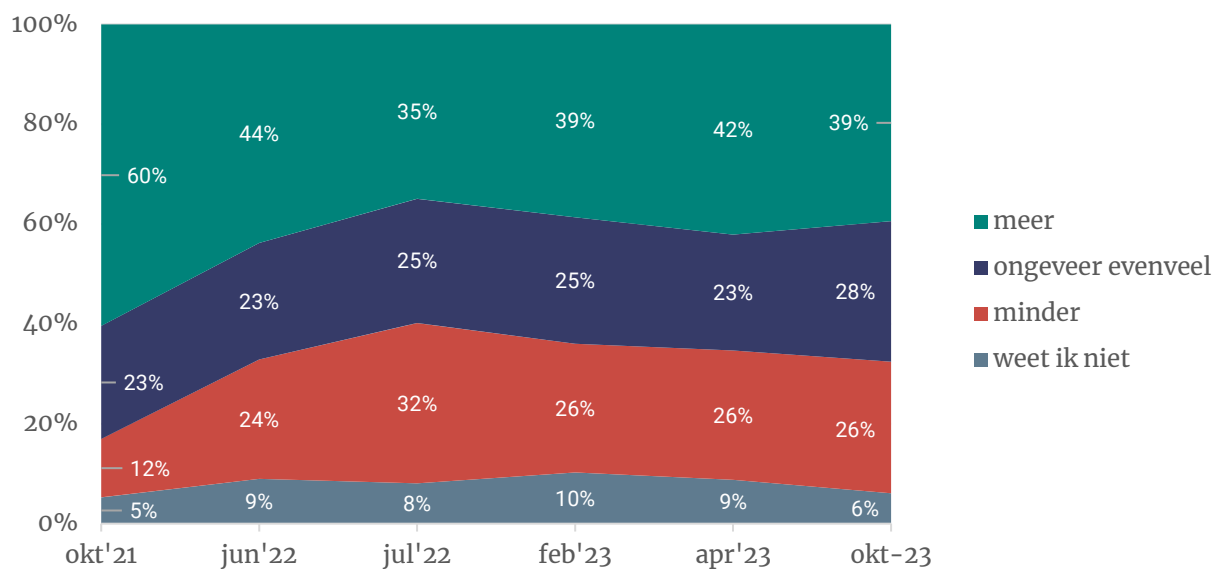
Twee derde wil huidig stikstofbeleid minstens behouden

Vier op tien Nederlanders vinden dat een volgend kabinet meer moet om de uitstoot van stikstof te verminderen, bijna drie op tien willen ongeveer evenveel als het huidige kabinet blijven doen. Een kwart (26%) vindt juist dat er minder inspanningen moeten worden gedaan. Het aandeel dat meer actie wil zien is sinds juli vorig jaar redelijk stabiel.

Destijds had de overheid ook nog nauwelijks beleid aangekondigd om de uitstoot te verlagen.

Figuur 2.3: Vindt u dat een volgend kabinet meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van stikstof te verminderen?

Basis: allen (n = 1.959).

	To-taal	VVD	D66*	PVV	CDA*	SP	PvdA/GL	PvdD	CU*	Volt*	SGP*	BBB	NSC
Meer	39%	26%	69%	11%	39%	58%	85%	81%	47%	74%	30%	10%	36%
Even-veel	28%	49%	27%	23%	45%	27%	10%	14%	32%	21%	23%	26%	29%
Minder	26%	23%	2%	63%	12%	5%	2%	3%	12%	5%	36%	55%	31%
Weet niet	6%	2%	1%	4%	4%	10%	3%	2%	10%		10%	9%	4%

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen (n < 50).

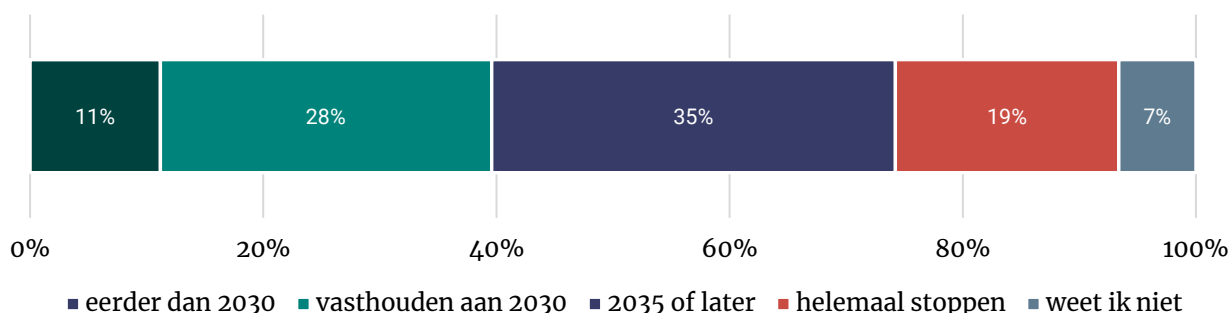
Verdeeldheid over versnellen of vertragen

In het regeerakkoord van Rutte IV stond dat de stikstofuitstoot rondom gevoelige natuur in 2030 met de helft moet zijn afgenomen. Een kleine groep (11%) vindt dat het volgende kabinet deze ambitie moet opschroeven, terwijl 28 procent ervoor pleit dat men vasthoudt aan dit doel. De grootste groep (35%) stelt dat de uitstoot pas in 2035 of later gehalveerd moet worden. Een vijfde (19%) denkt dat het kabinet helemaal moet stoppen met beleid om de uitstoot te verminderen.

Figuur 2.4: Wat vindt u dat een volgend kabinet moet doen?

Het kabinet moet 1) doelen eerder dan 2030 halen 2) vasthouden aan 2030 3) doelen in 2035 of later halen 4) helemaal stoppen met stikstofbeleid 5) weet ik niet

Basis: allen (n = 1.959).

In onderstaande tabel is de vraag wat het kabinet uitgesplitst naar windrichting en stedelijkheid. Duidelijk wordt dat men in stedelijke gebieden vaker wil versnellen of vasthouden aan 2030 en dat men buiten de stad relatief vaak de voorkeur geeft aan stoppen of vertragen. Toch valt ook op dat de meningen niet heel ver uit elkaar lopen. Het meest kritisch t.o.v. het stikstofbeleid zijn niet-stedelingen uit het noorden (Groningen, Drenthe en Friesland).

Tabel 2.1: Wat vindt u dat een volgend kabinet moet doen? Naar regio en stedelijkheid

	NL	Noord		Oost		West		Zuid	
		Stad	Geen stad	Stad	Geen stad	Stad	Geen stad	Stad	Geen stad
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
stikstofbeleid versnellen (doelen eerder dan 2030 halen)	11	7	9	16	7	14	5	12	12
vasthouden aan dit stikstofbeleid (doelen in 2030 halen)	28	38	12	32	29	32	29	29	22
stikstofbeleid minder snel doorvoeren (doelen in 2035 of later halen)	35	39	42	31	35	31	35	34	36
helemaal stoppen met stikstofbeleid	19	3	35	17	21	16	26	16	26
weet ik niet	7	12	2	4	8	7	5	9	4

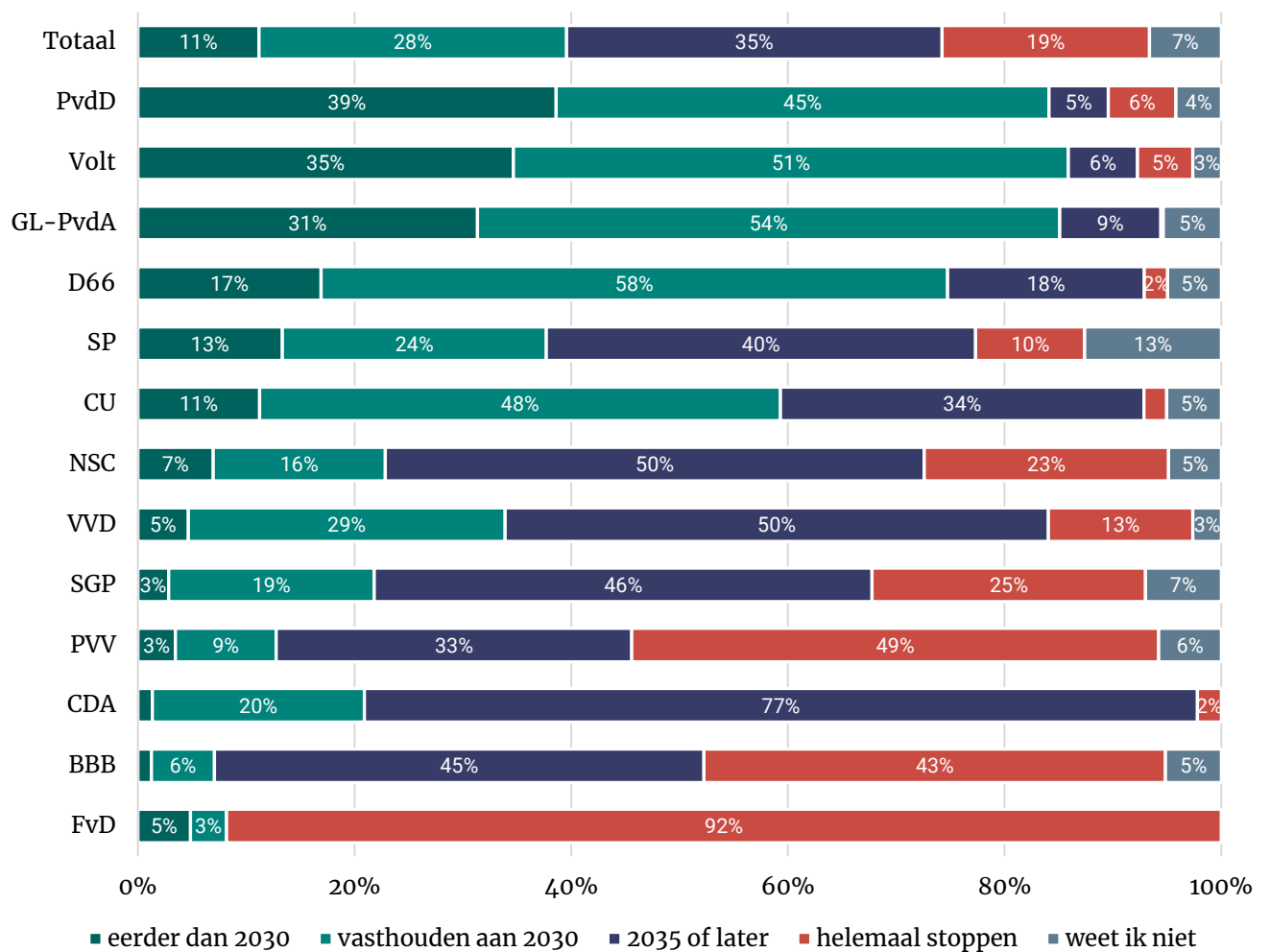

Kiezers van links-progressieve partijen zetten redelijk vaak in op een versnelling. Van de Partij voor de Dieren-kiezers is 39 procent hier voor, bij Volt 35 procent en onder kiezers van GroenLinks-PvdA 31 procent. Nog vaker pleiten deze kiezersgroepen er voor om vast te houden aan het beleid. Ook voor kiezers van D66 en ChristenUnie is vasthouden aan het huidige beleid de meest aantrekkelijke optie.

Kiezers van centrumrechtse partijen (NSC 50%, VVD 50%, CDA 77%, SGP 46%) en SP (40%) vinden doorgaans dat vertragen de beste optie is. Kiezers van PVV (49%) en FvD (92%) vinden juist dat het kabinet helemaal moet stoppen met stikstofbeleid.

Kiezers van BBB nemen een interessante positie in. Zes procent pleit voor vasthouden, 45 procent voor vertragen en 43 procent wil het gehele stikstofbeleid overboord gooien. In april 2023 waren er duidelijk meer BBB'ers voor vertragen (61%) dan helemaal stoppen (30%). De partij is sindsdien gehalveerd in de peilingen. Het is daarom aannemelijk dat de kiezers met een 'radicaler' standpunt t.o.v. stikstof en landbouw over zijn gebleven.

Figuur 2.5: Wat vindt u dat een volgend kabinet moet doen? Naar partijvoorkeur
 Basis: allen (n = 1.959).

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen (n < 50).

Grootste bijdrage tegengaan stikstofproblematiek verwacht van bedrijven

We legden respondenten het volgende voor:

"Verschillende groepen of organisaties kunnen een rol spelen bij het aanpakken van de stikstofproblematiek. Hieronder worden er vijf genoemd.

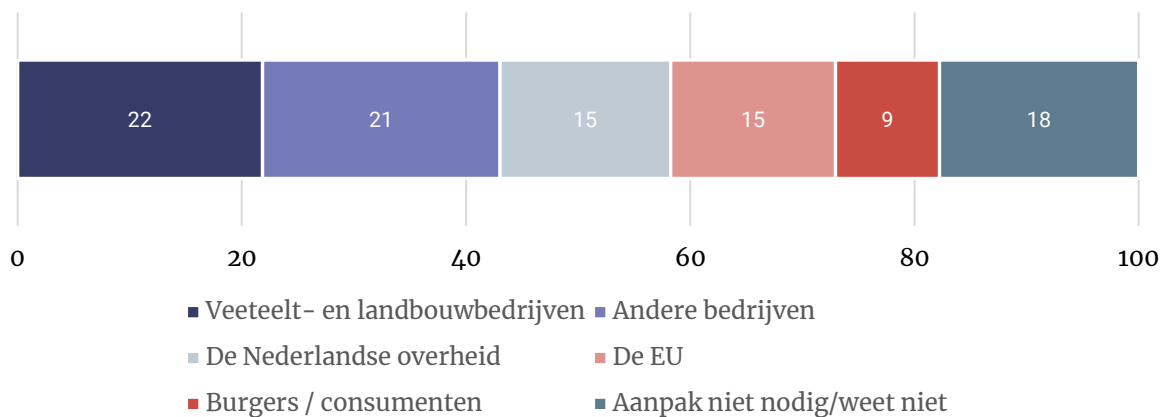
Welke groep moet hoeveel bijdragen aan het tegengaan van de stikstofproblematiek? Om te bepalen hoe belangrijk u de bijdrage van elke groep vindt, willen we u vragen 100 punten over deze groepen te verdelen.

Als u de aanpak van de stikstofproblematiek niet nodig vindt, of u het niet weet, kunt u de vraag overslaan.

U geeft de meeste punten aan de groep die volgens u de belangrijkste rol speelt of zou moeten spelen en zo verder. Als u helemaal geen rol ziet voor een of meer groepen geeft u nul punten. Het moet optellen tot 100."

Figuur 2.6: Welke groep moet hoeveel bijdragen aan het tegengaan van de stikstofproblematiek?

Basis: allen (n = 1.959).

2.2 Attituden

'Boeren te zwaar belast', maar veestapel moet krimpen

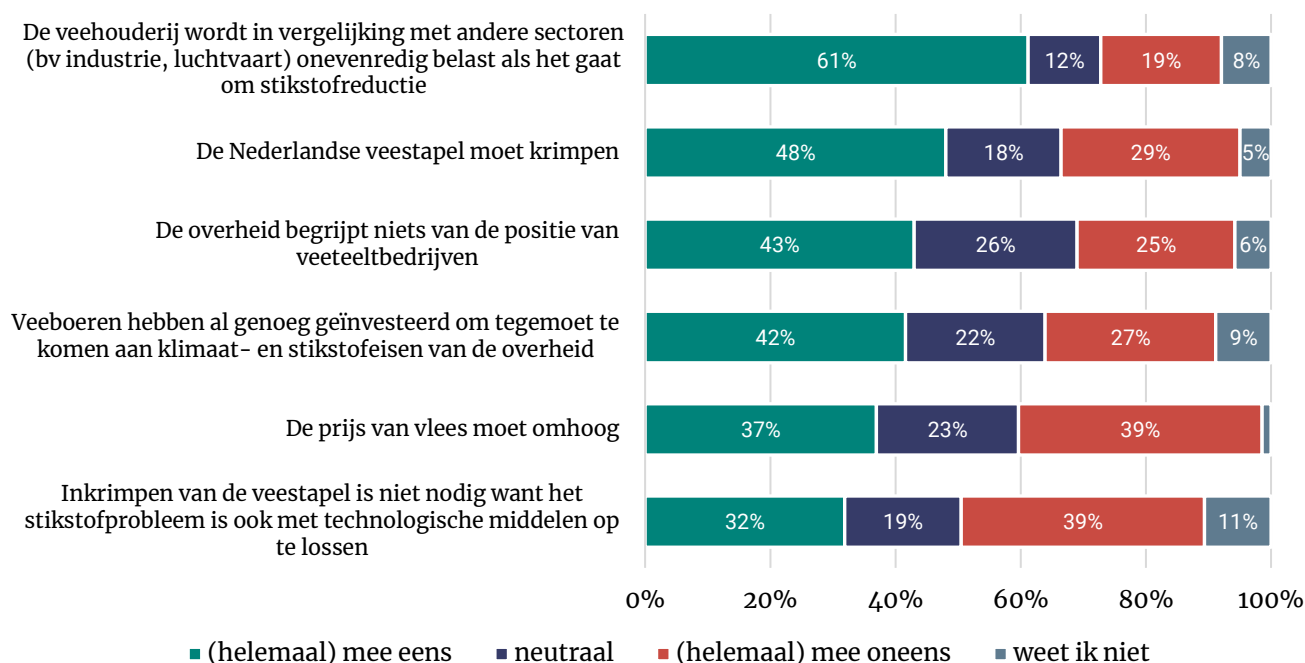
Uit onderstaande Figuur 2.7 blijkt dat veel Nederlanders van mening zijn dat veeboeren op een onrechtvaardige manier worden behandeld in het stikstofdossier. Zo zegt 61 procent dat de veehouderij onevenredig wordt belast in vergelijking met andere sectoren (20% oneens), vindt 43 procent dat de overheid niets begrijpt van veeteeltbedrijven (25% oneens) en zegt 42 procent dat veeboeren al genoeg hebben geïnvesteerd op dit dossier (27% oneens).

Tegelijkertijd vinden velen ook dat de Nederlandse veestapel moet krimpen (48% eens, 29% oneens). Op al deze punten is de publieke opinie de afgelopen jaren nauwelijks verschoven. + 1 zin over stelling over innovatie i.p.v. krimpen?

Nederlanders zijn wel van mening veranderd over de beprijzing van vlees. Nu vindt 37 procent dat de prijs voor vlees omhoog moet en is 39 procent het daarmee oneens. Anderhalf jaar geleden vond 22 procent dat vlees duurder mocht worden. Nederlanders die elke dag vis of vlees eten zijn hier meestal niet voor (16% voor; 60% tegen), maar flexitariërs (mensen die minstens eens per week geen vlees eten, 42% van de bevolking) zijn in 53 procent van de gevallen wel voor duurder vlees.

Figuur 2.7: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: allen (n = 962).

Nederlanders willen niet kiezen tussen boeren, woningen en natuur

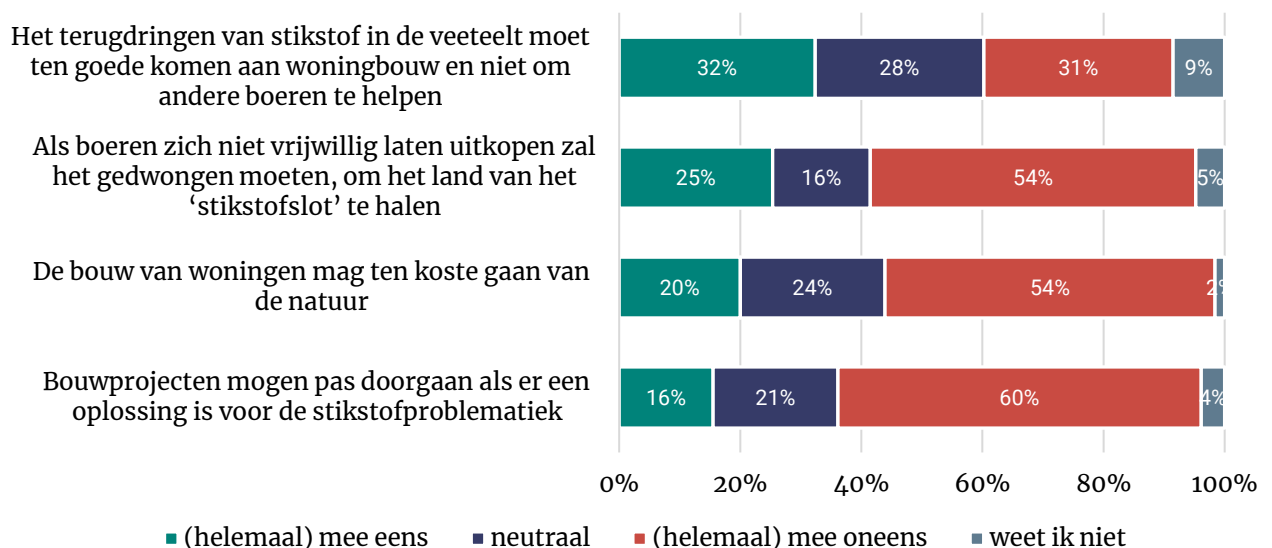
Als het gaat om woningen en stikstof lijken Nederlanders het niet eens over een mogelijke oplossingsrichting. Zo vindt 33 procent dat het terugdringen van stikstof in de veeteelt ten goede moet komen aan de woningbouw en niet aan andere boeren, maar vinden net zoveel mensen van niet (32%).

Ruim de helft (53%) is tegen gedwongen uitkoop van boeren om het land van het stikstofsloot te halen (25% is voor). Ook vinden de meesten (55%) dat de bouw van woningen niet ten koste mag gaan van de natuur (20% vindt van wel). Tot slot vindt 16 procent dat bouwprojecten pas door mogen gaan als er een oplossing is voor de stikstofproblematiek. Zestig procent is het hier mee oneens.

Kortom, Nederlanders willen veel. Ze willen dat er meer wordt gebouwd, maar vinden niet dat de natuur of veehouders hiervoor moeten wijken.

Figuur 2.8: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: allen (n = 962).

'Stikstofprobleem bij voorkeur oplossen met innovatie'

Al die wensen (meer woningen, boeren moeten kunnen blijven boeren, natuur moet worden behouden) leiden tot de vraag hoe stikstof dan wél moet worden teruggedrongen. De meest genoemde oplossing is *innovatie*. Een kwart (26%) ziet dit als de beste optie. Voor nog eens 35 procent is dit de tweede of derde keuze.

Ook wordt vaak genoemd dat andere sectoren dan de landbouw hun uitstoot moeten verlagen (in totaal 58%). Ongeveer een derde heeft een van de volgende oplossingen in zijn of haar top-3: veeboeren gaan andere landbouwactiviteit doen (35%), grootste uitstoters stoppen met veeteelt (34%) en veeboeren moeten minder vee gaan houden (31%).

Weinig Nederlanders (6%) ziet het uitkopen van alle veeboeren als een van de beste oplossingen voor het terugdringen van stikstof.

Tabel 2.2: Welke optie vindt u de beste optie om stikstof terug te dringen? En welke daarna?

Basis: allen (n = 1.959)

Oplossing	Beste optie	2e optie	3e optie	Totaal
Stikstof terugdringen met innovatieve technieken	26%	21%	14%	61%
Stikstof-uitstoot van andere sectoren dan landbouw terugdringen	18%	24%	16%	58%
Alle veeboeren moeten fors minder vee gaan houden	14%	10%	7%	31%
Alleen de veeboeren die het meest stikstof uitstoten laten stoppen met veeteelt	9%	11%	14%	34%
Veeboeren ander soort (landbouw)activiteit laten doen (geen veeteelt)	7%	13%	15%	35%
Veeboeren in de buurt van kwetsbare natuur laten verhuizen en elders door laten gaan met veeteelt	4%	10%	13%	27%
Alle veeboeren moeten worden uitgekocht (geen vee meer)	2%	1%	3%	6%
Geen van deze	14%	6%	15%	35%
Weet ik niet	7%	3%	3%	13%

Zodra er in Nederland daadwerkelijk stikstofruimte is vrijgekomen vindt de meerderheid dat dat voor woningbouw (37%) of natuurherstel (32%) moet worden gebruikt.

Tabel 2.3: Waar moet de vrijgekomen stikstofruimte wat u betreft als eerste voor worden gebruikt? En welke daarna?

Basis: allen (n = 1.959).

Ruimte gebruiken voor...	Beste optie	2e optie	3e optie	Totaal
Woningbouw	37%	22%	13%	72%
Herstel van de natuur	32%	22%	16%	70%
Duurzame energie (bijvoorbeeld windmolens)	8%	19%	23%	50%
Andere vormen van landbouw (anders dan veeteelt)	5%	12%	17%	34%
Aanleg van wegen	2%	6%	6%	14%
Veeteelt op andere locaties	2%	6%	9%	17%
Andere productie / industrie	1%	5%	10%	16%
Anders	4%	1%	1%	6%
Weet ik niet	9%	7%	6%	22%

2.3 Analyse: wie wil wat? Wie kan wat?

De meeste Nederlanders zien stikstofuitstoot als een probleem en willen actie vanuit de overheid. Waar men zich precies druk over maakt in relatie met stikstof verschilt wel. Een deel is bezorgd over het effect op flora en fauna, anderen maken zich zorgen over de woningbouw die nu stil ligt terwijl er ook een groep is die vooral vreest dat de boeren onevenredig hard geraakt worden door de plannen om de uitstoot te verminderen.

Progressieven willen actie, conservatief Nederland wil vertragen of helemaal geen stikstofbeleid

Stikstof is een onderwerp dat duidelijk is gepolariseerd. Kiezers van progressieve partijen willen doorgaans vasthouden aan 2030 als jaartal waarop de uitstoot gehalveerd moet zijn of willen zelfs dat dit jaartal naar voren wordt gehaald. Kiezers van midden- en centrumrechtse partijen (CDA, NSC, VVD) zeggen doorgaans dat het doel kan worden verlaat naar 2035. Conservatieve kiezers (PVV, BBB, FvD) zeggen relatief vaak helemaal te willen stoppen met stikstofbeleid.

Niet-agrarische bedrijven moeten steentje bijdragen

De meerderheid van de Nederlanders (61%) vinden dat veehouderijen te zwaar worden belast als het gaat om het terugdringen van de stikstofuitstoot. Ook andere bedrijven (luchtvaart en industrie) moeten hun steentje bijdragen vindt men. Deze mening is vrij breed gedragen onder de Nederlandse bevolking al zien we iets lagere steun onder hoger opgeleiden en inwoners van de grote steden.

Flexitariërs vaak voor duurder vlees

Meer dan een derde (37%) van de Nederlanders vindt dat de prijs van vlees mag worden verhoogd. Anderhalf jaar geleden vond 22 procent dat vlees duurder mocht worden. Nederlanders die elke dag vis of vlees eten zijn hier meestal niet voor (16% voor; 60% tegen), maar flexitariërs (mensen die minstens eens per week geen vlees eten, 42% van de bevolking) zijn in 53 procent van de gevallen wel voor duurder vlees. Op dit thema zien we een duidelijke opleidingskloof. Hoger opgeleiden zijn vaak voor (52%) terwijl dit bij lager en middelbaar opgeleiden circa een kwart (24 à 29%) betreft. Verschillende inkomensgroepen verschillen niet van mening over de kwestie.

A Bijlagen: stikstof

A.1 Zorgen over stikstof

Tabel: Maakt u zich zorgen om de gevolgen van (een teveel aan) stikstof? Zo ja, waar maakt u zich dan zorgen om?

	NL	LEEFTIJD					OPLEIDING		
	Totaal	18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
Nee	21%	10%	22%	22%	27%	15%	25%	23%	18%
De gevolgen voor bomen en planten (flora)	52%	56%	54%	49%	51%	54%	42%	48%	62%
De gevolgen voor vogels en insecten (fauna)	48%	52%	51%	45%	47%	50%	39%	46%	56%
De gevolgen voor de boeren	34%	23%	31%	32%	30%	45%	40%	40%	24%
De gevolgen voor de woningbouw	42%	42%	40%	37%	38%	53%	42%	42%	43%
De gevolgen voor de aanleg van wegen	12%	10%	14%	10%	9%	16%	11%	14%	9%
De gevolgen voor bedrijven	11%	7%	14%	10%	8%	14%	9%	14%	9%
Iets anders, namelijk:	4%	3%	3%	4%	4%	5%	3%	3%	5%
Weet ik niet	4%	11%	3%	5%	3%	2%	4%	4%	4%
n =	1.959	78	257	363	639	622	478	705	776

	NL	POLITIEKE VOORKEUR						
	Totaal	VVD	D66*	PVV	CDA*	SP	GL/ PvdA	PvdD
Nee	21%	21%	7%	42%	6%	15%	1%	7%
De gevolgen voor bomen en planten (flora)	52%	42%	81%	28%	62%	71%	89%	87%
De gevolgen voor vogels en insecten (fauna)	48%	39%	62%	28%	52%	58%	85%	85%
De gevolgen voor de boeren	34%	37%	23%	36%	54%	30%	21%	12%
De gevolgen voor de woningbouw	42%	52%	57%	28%	60%	52%	55%	25%
De gevolgen voor de aanleg van wegen	12%	21%	18%	8%	20%	10%	6%	0%
De gevolgen voor bedrijven	11%	21%	10%	8%	30%	7%	5%	0%
Iets anders, namelijk:	4%	4%	5%	4%	1%	2%	4%	3%
Weet ik niet	4%	2%	0%	4%	5%	8%	1%	3%
n =	1.959	214	48	109	38	52	299	66

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen (n < 50).

UITSTOOT: meer of minder doen?	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	CU*	Volt*	SGP*	BBB	NSC
Nee	21%	6%	9%	34%	36%	24%
De gevolgen voor bomen en planten (flora)	52%	65%	74%	30%	29%	44%
De gevolgen voor vogels en insecten (fauna)	48%	57%	73%	27%	24%	44%
De gevolgen voor de boeren	34%	43%	12%	43%	50%	39%
De gevolgen voor de woningbouw	42%	51%	60%	26%	30%	47%
De gevolgen voor de aanleg van wegen	12%	7%	10%	10%	14%	16%
De gevolgen voor bedrijven	11%	11%	6%	4%	16%	10%
Iets anders, namelijk:	4%	6%	4%	3%	0%	3%
Weet ik niet	4%	8%	0%	6%	6%	4%
n =	1.959	47	35	43	102	232

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

A.2 Meer of minder doen?

Tabel: Vindt u dat een volgend kabinet meer, minder of ongeveer evenveel moet doen om de uitstoot van stikstof te verminderen?

	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
Veel meer doen om de uitstoot te verminderen	17%	18%	16%	15%	19%	11%	13%	24%
Meer	23%	26%	22%	21%	22%	18%	21%	28%
Ongeveer even veel	28%	26%	25%	29%	32%	34%	29%	24%
Minder	16%	15%	19%	15%	15%	16%	21%	11%
Veel minder doen om de uitstoot te verminderen	10%	8%	12%	14%	8%	12%	10%	9%
Weet ik niet	6%	8%	6%	6%	4%	8%	7%	4%
<i>n</i> =	1.959	78	257	363	639	622	478	705

	NL	POLITIEKE VOORKEUR						
	Totaal	VVD	D66*	PVV	CDA*	SP	GL/ PvdA	PvdD
Veel meer doen om de uitstoot te verminderen	17%	9%	22%	6%	12%	31%	52%	46%
Meer	23%	17%	47%	5%	27%	27%	32%	35%
Ongeveer even veel	28%	49%	27%	23%	45%	27%	10%	14%
Minder	16%	19%		35%	10%	2%	2%	2%
Veel minder doen om de uitstoot te verminderen	10%	5%	2%	28%	2%	3%		2%
Weet ik niet	6%	2%	1%	4%	4%	10%	3%	2%
<i>n</i> =	1.959	214	48	109	38	52	299	66

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

UITSTOOT: meer of minder doen?	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	CU*	Volt*	SGP*	BBB	NSC
Veel meer doen om de uitstoot te verminderen	17%	14%	26%	4%	4%	13%
Meer	23%	33%	48%	27%	6%	23%
Ongeveer even veel	28%	32%	21%	23%	26%	29%
Minder	16%	7%	5%	30%	31%	19%
Veel minder doen om de uitstoot te verminderen	10%	5%		6%	25%	11%
Weet ik niet	6%	10%		10%	9%	4%
<i>n</i> =	1.959	47	35	43	102	232

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

Tabel: Wat vindt u dat een volgend kabinet moet doen?

	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
vasthouden aan dit stikstofbeleid (doelen in 2030 halen)	28%	34%	29%	26%	24%	18%	26%	37%
stikstofbeleid minder snel doorvoeren (doelen in 2035 of later halen)	35%	29%	31%	34%	45%	43%	37%	27%
stikstofbeleid versnellen (doelen eerder dan 2030 halen)	11%	16%	12%	9%	8%	6%	8%	18%
helemaal stoppen met stikstofbeleid	19%	14%	21%	24%	17%	24%	22%	13%
weet ik niet	7%	7%	7%	7%	5%	8%	7%	5%
<i>n</i> =	1.959	78	257	363	639	622	478	705

	NL	POLITIEKE VOORKEUR						
	Totaal	VVD	D66*	PVV	CDA*	SP	GL/ PvdA	PvdD
vasthouden aan dit stikstofbeleid (doelen in 2030 halen)	28%	29%	58%	9%	20%	24%	54%	45%
stikstofbeleid minder snel doorvoeren (doelen in 2035 of later halen)	35%	50%	18%	33%	77%	40%	9%	5%
stikstofbeleid versnellen (doelen eerder dan 2030 halen)	11%	5%	17%	3%	1%	13%	31%	39%
helemaal stoppen met stikstofbeleid	19%	13%	2%	49%	2%	10%	0%	6%
weet ik niet	7%	3%	5%	6%		13%	5%	4%
<i>n</i> =	1.959	214	48	109	38	52	299	66

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen (*n* < 50).

UITSTOOT: meer of minder doen?	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	CU*	Volt*	SGP*	BBB	NSC
vasthouden aan dit stikstofbeleid (doelen in 2030 halen)	28%	48%	51%	19%	6%	16%
stikstofbeleid minder snel doorvoeren (doelen in 2035 of later halen)	35%	34%	6%	46%	45%	50%
stikstofbeleid versnellen (doelen eerder dan 2030 halen)	11%	11%	35%	3%	1%	7%
helemaal stoppen met stikstofbeleid	19%	2%	5%	25%	43%	23%
weet ik niet	7%	5%	3%	7%	5%	5%
<i>n =</i>	1.959	47	35	43	102	232

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

A.3 Welke groep moet bijdragen?

Tabel: Welke groep moet hoeveel bijdragen aan het tegengaan van stikstofuitstoot?

GEM. AANTAL PUNTEN	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
Burgers / consumenten	9,3	8,3	8,1	8,9	11,6	10,3	8,9	9,0
Bedrijven	21,9	23,2	21,9	20,8	21,9	18,6	17,2	28,1
Maatsch. organisaties	21,2	18,4	18,8	22,3	24,3	23,2	19,9	21,2
De Nederlandse overheid	15,2	19,3	16,9	12,7	13,2	13,3	14,4	17,2
De Europese Unie	14,7	17,9	16,7	12,6	12,8	13,6	15,3	14,8
Aanpak niet nodig / weet niet	17,8	12,9	17,7	22,7	16,1	20,9	24,3	9,8
<i>n =</i>	962	157	184	311	310	236	326	400

GEM. AANTAL PUNTEN	NL	POLITIEKE VOORKEUR		
	Totaal	VVD	GL/ PvdA	NSC
Burgers / consumenten	9,3	11,1	8,0	9,0
Bedrijven	21,9	24,4	33,3	20,5
Maatsch. organisaties	21,2	21,0	23,0	24,1
De Nederlandse overheid	15,2	13,1	20,8	13,8
De Europese Unie	14,7	11,3	13,1	13,7
Aanpak niet nodig / weet niet	17,8	19,1	1,7	18,9
<i>n =</i>	962	98	144	113

A.4 Stellingen over stikstof

Tabel: In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

% HELEMAAL EENS	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Mid.	Hoger
Bouwprojecten mogen pas doorgaan als er een oplossing is voor de stikstofproblematiek	16%	17%	18%	14%	15%	14%	11%	20%
De bouw van woningen mag ten koste gaan van de natuur	20%	14%	25%	20%	20%	19%	20%	20%
Veeboeren hebben al genoeg geïnvesteerd om tegemoet te komen aan klimaat- en stikstofeisen van de overheid	42%	36%	40%	44%	44%	58%	51%	24%
De overheid begrijpt niets van de positie van veeteeltbedrijven	43%	35%	41%	46%	48%	56%	51%	28%
Inkrimpen van de veestapel is niet nodig want het stikstofprobleem is ook met technologische middelen op te lossen	32%	25%	32%	33%	36%	43%	41%	17%
De veehouderij wordt in vergelijking met andere sectoren (bv industrie, luchtvaart) onevenredig belast als het gaat om stikstofreductie	61%	54%	62%	62%	66%	65%	67%	53%
Als boeren zich niet vrijwillig laten uitkopen zal het gedwongen moeten, om het land van het 'stikstofslot' te halen	25%	30%	22%	25%	24%	14%	17%	40%
De prijs van vlees moet omhoog	37%	42%	34%	35%	38%	24%	29%	52%
De Nederlandse veestapel moet krimpen	48%	50%	45%	47%	50%	34%	39%	65%
Het terugdringen van stikstof in de veeteelt moet ten goede komen aan woningbouw en niet om andere boeren te helpen	32%	32%	29%	28%	41%	32%	25%	40%
<i>n =</i>	997	178	179	328	312	242	379	376

% HELEMAAL EENS	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	VVD	PVV	GL/ PvdA	BBB	NSC
Bouwprojecten mogen pas doorgaan als er een oplossing is voor de stikstofproblematiek	16%	9%	6%	31%	11%	13%
De bouw van woningen mag ten koste gaan van de natuur	20%	36%	19%	7%	20%	32%
Veeboeren hebben al genoeg geïnvesteerd om tegemoet te komen aan klimaat- en stikstofeisen van de overheid	42%	29%	75%	6%	73%	49%
De overheid begrijpt niets van de positie van veeteeltbedrijven	43%	29%	62%	12%	85%	54%
Inkrimpen van de veestapel is niet nodig want het stikstofprobleem is ook met technologische middelen op te lossen	32%	25%	65%	4%	71%	42%
De veehouderij wordt in vergelijking met andere sectoren (bv industrie, luchtvaart) onevenredig belast als het gaat om stikstofreductie	61%	57%	72%	43%	83%	74%
Als boeren zich niet vrijwillig laten uitkopen zal het gedwongen moeten, om het land van het 'stikstofslot' te halen	25%	22%	2%	65%	0%	16%
De prijs van vlees moet omhoog	37%	26%	15%	68%	11%	25%
De Nederlandse veestapel moet krimpen	48%	51%	19%	86%	14%	41%
Het terugdringen van stikstof in de veeteelt moet ten goede komen aan woningbouw en niet om andere boeren te helpen	32%	43%	16%	51%	8%	27%
n =	997	116	53	155	54	119

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

A.5 Hoe stikstof terug te dringen

Welke optie vindt u de beste optie om stikstof terug te dringen?

HOE TERUGDRINGEN?	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
Alle veeboeren moeten worden uitgekocht (geen vee meer)	2%	6%	2%	1%	1%	1%	2%	3%
Alle veeboeren moeten fors minder vee gaan houden	14%	15%	11%	14%	15%	8%	12%	19%
Alleen de veeboeren die het meest stikstof uitstoten laten stoppen met veeteelt	9%	7%	10%	9%	10%	9%	6%	12%
Stikstof terugdringen met innovatieve technieken	26%	24%	29%	23%	28%	28%	27%	23%
Veeboeren in de buurt van kwetsbare natuur laten verhuizen en elders door laten gaan met veeteelt	4%	3%	3%	3%	6%	4%	3%	4%
Veeboeren ander soort (landbouw)activiteit laten doen (geen veeteelt)	7%	9%	7%	7%	5%	4%	6%	10%
Stikstof-uitstoot van andere sectoren dan landbouw terugdringen	18%	18%	16%	19%	18%	22%	21%	11%
Geen van deze (ik zie geen probleem met stikstof)	14%	12%	15%	17%	11%	15%	15%	12%
Weet ik niet	7%	7%	7%	7%	6%	10%	7%	5%
<i>n</i> =	962	157	184	311	310	236	326	400

HOE TERUGDRINGEN?	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	VVD	PVV	GL- PvdA	BBB*	NSC
Alle veeboeren moeten worden uitgekocht (geen vee meer)	2%	1%	1%	6%		1%
Alle veeboeren moeten fors minder vee gaan houden	14%	9%	3%	35%	1%	8%
Alleen de veeboeren die het meest stikstof uitstoten laten stoppen met veeteelt	9%	14%	4%	14%	4%	9%
Stikstof terugdringen met innovatieve technieken	26%	33%	23%	15%	38%	31%
Veeboeren in de buurt van kwetsbare natuur laten verhuizen en elders door laten gaan met veeteelt	4%	5%	1%	3%	3%	5%
Veeboeren ander soort (landbouw)activiteit laten doen (geen veeteelt)	7%	8%	1%	14%	0%	5%
Stikstof-uitstoot van andere sectoren dan landbouw terugdringen	18%	13%	28%	9%	27%	20%
Geen van deze (ik zie geen probleem met stikstof)	14%	11%	33%	0%	23%	14%
Weet ik niet	7%	7%	5%	4%	4%	7%
Alle veeboeren moeten worden uitgekocht (geen vee meer)	2%					1%
<i>n</i> =	962	98	56	144	48	113

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen ($n < 50$).

A.6 Vrijgekomen stikstofruimte gebruiken

Tabel: Waar moet de vrijgekomen stikstofruimte wat u betreft als eerste voor worden gebruikt? En welke daarna? En daarna?

RUIJTE GEBRUIKEN...	NL	LEEFTIJD				OPLEIDING		
	Totaal	18-34	35-49	50-64	65+	Lager	Midden	Hoger
Aan herstel van de natuur	32%	31%	33%	34%	30%	30%	27%	39%
Aan woningbouw	37%	35%	35%	36%	40%	36%	37%	36%
Aan aanleg van wegen	2%	3%	2%	1%	1%	3%	2%	1%
Aan duurzame energie (bijvoorbeeld windmolens)	8%	9%	10%	6%	7%	6%	9%	8%
Aan andere productie / industrie	1%		1%	1%	2%	2%	1%	0%
Aan veeteelt op andere locaties	2%	2%	3%	2%	2%	3%	2%	2%
Aan andere vormen van landbouw (anders dan veeteelt)	5%	5%	3%	5%	5%	5%	5%	4%
Anders, namelijk:	4%	2%	2%	6%	5%	6%	4%	3%
Weet ik niet	9%	12%	10%	8%	8%	10%	11%	7%
<i>n</i> =	962	157	184	311	310	236	326	400

RUIJTE GEBRUIKEN...	NL	POLITIEKE VOORKEUR				
	Totaal	VVD	PVV	GL- PvdA	BBB*	NSC
Aan herstel van de natuur	32%	21%	30%	52%	20%	28%
Aan woningbouw	37%	50%	24%	33%	35%	44%
Aan aanleg van wegen	2%	1%	2%	1%	3%	0%
Aan duurzame energie (bijvoorbeeld windmolens)	8%	7%	9%	9%	8%	7%
Aan andere productie / industrie	1%	1%	2%	0%	1%	1%
Aan veeteelt op andere locaties	2%	3%	5%		5%	2%
Aan andere vormen van landbouw (anders dan veeteelt)	5%	5%	6%	3%	9%	7%
Anders, namelijk:	4%	2%	6%	1%	8%	3%
Weet ik niet	9%	10%	17%	1%	11%	7%
<i>n</i> =	962	98	56	144	48	113

*Indicatief vanwege een laag aantal waarnemingen (*n* < 50).

Contactgegevens

I&O Research Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 - 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 - 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl